JAHON TARIXSHUNOSLIGIDA QORAQALPOG‘ISTON MUSIQA MADANIYATINING YORITILISHI

G.I.Xodjametova – *t.f.n., professor*
O‘zbekiston davlat san‘at va madaniyat instituti Nukus filiali

Tayanch so‘zlar: musiqa madaniyati, san‘atshunos, baxshichilik, dostonchilik, xalq qo‘shiqlari, xalq musiqasi, og‘zaki-an’anaviy ijod, jahon etnomuzikologiya, bastakor, global mediamadaniyat.

Ключевые слова: музыкальная культура, искусствовед, бахши, дастан, народные песни, народная музыка, устное традиционное творчество, мировая этномузыкология, композитор, глобальная медиакультура.

Key words: music culture, art history, bakhshi, dastan, folk songs, folk music, oral and traditional creativity, world ethnomusicology, composer, global media culture.

XX asrda musiqa madaniyati o‘z taraqqiyotining yangi bosqichiga qadam qo‘ydi, u avvalgi – XIX asrning klassik-romantik davridan sezilarli darajada farq qiladi. Bu jarayonda fan-texnika taraqqiyoti, jamiyatning sanoatlashuvi va urbanizatsiyasi, musiqiy axborotni saqlash va uzatishning elektron texnik vositalarining paydo bo‘lishi katta rol` o‘ynadi. Bu omillar XX asr bastakorlarining yangi ijodiy tafakkuri shakllanishiga jiddiy ta’sir ko‘rsatdi. Ular texnika va ijodkorlik uyg‘unligidan foydalanib, musiqaning akustik hamda fazoviy-vaqt chegaralarini sezilarli darajada kengaytirish yo‘lidan bordilar. Bunga elektron musiqa asboblarini ixtiro qilish, sun’iy ravishda yaratilgan tovushlar va ovoz tizimlaridan foydalanish kabi yangiliklar misol bo‘la oladi. Musiqiy faoliyat (ijrochilik va tinglovchilik) axborot jamiyati va global mediamadaniyatning rivojlanishi sharoitida yangi xususiyatlar, fazilatlar va ma’naviy ma’nolarga ega bo‘ldi. XX asr musiqiy-intonatsion tafakkuri yangi madaniy ustunliklarning shakllanishiga mos ravishda o‘zgarib bordi. Bu o‘zgarishlar musiqada ko‘p millatli aloqalarning faol kuchayishiga (“Sharq - G‘arb” va hokazo), o‘tmish va hozirgi zamon musiqiy tizimlarining o‘zaro muloqotiga, turli madaniyatlar, yo‘nalishlar, uslublar va janrlarning o‘zaro ta’siri hamda uyg‘unlashuviga asoslangan edi.

Xususan, akademik musiqaning xalq og‘zaki ijodi, djaz, rok va boshqa yo‘nalishlar bilan uyg‘unlashuvi kuzatildi. Xorijiy tarixshunoslikda qoraqalpoq musiqasi ko‘pincha alohida emas, balki turkiy xalqlar, Orolbo‘yi va umuman Markaziy Osiyo xalqlarining an’anaviy musiqa madaniyati kontekstida ko‘rib chiqiladi. G‘arb etnomusiqashunoslarining asarlarida epik an’ana, og‘zaki professional ijrochilikning roli, shuningdek, an’anaviy madaniyat tizimida musiqa san’atining amal qilishiga alohida e’tibor qaratilgan. Qoraqalpoq jirlari, baxshi va jirovlar faoliyati, xalq cholg‘ularidan foydalanish mintaqaning umumiy madaniy makonining muhim elementlari sifatida tilga olinadi. Jahon tarixshunosligida XX asr madaniyati tarixi, nazariyasi va falsafasi muammolariga bag‘ishlangan madaniyatshunoslik, falsafiy, falsafiy-estetik va sotsiologik yo‘nalishdagi qator asarlar paydo bo‘ldi (modernizm va postmodernizm muammolari, ommaviy va elitar madaniyatlarning o‘zaro ta’siri, mif va mif ijodkorligi masalalari, san’at borlig‘ini tahlil qilishning sotsiologik va estetik jihatlari va boshqalar). Shu jumladan: M.Veber asarlari [1.43 b.], G.Gadamer [2.94 b.], K.Levi-Stross [3.121b.], O.Shpengler [4.90 b.] va boshqalar.

XX asr boshlarida global tendentsiyalarni anglashning nazariy asoslari inson va madaniyatning falsafiy va tarixshunoslik kontseptsiyalari mualliflari tomonidan yaratilgan – K.Yaspers [5. 43 b.] va boshqalar. XX asr madaniyatida yangi kommunikativ muhitning shakllanishi haqida V.Bibler va Yu.Lotman o‘z asarlarida yozishgan. Globallashuvning yangi bosqichi (1950-1990 yillar) E.Tofflerning [6.44 b.] tadqiqotlarida chuqur tahlil qilingan.

Shu munosabat bilan bir qator olimlar XX asr va XXI asr boshlaridagi madaniyat va san’atning o‘ziga xos xususiyatlarini bizning

tadqiqotimiz uchun muhim bo‘lgan quyidagi tushunchalar orqali tahlil qiladilar: “media” (M.Maklyuen ta’rifiga ko‘ra vositachi yoki aloqa vositasi), “ommaviy axborot vositalari” (ommaviy matbuot, radio, televidenie, internet), “mediamadaniyat” (N.Kirillova fikriga ko‘ra, asta-sekin global miqyosga etib borayotgan yangi axborot turidagi madaniyat). Shuni ta’kidlash joizki, biz o‘z tadqiqotimizda musiqa madaniyatini B.Asafev tomonidan ilgari surilgan “bastakor-ijrochi-tinglovchi” uchligiga asoslangan holda o‘rganamiz. Bu uchlik Yangi Evropa musiqa madaniyatining rivojlanish davrida – XVII asrdan XX asrgacha shakllangan asosiy musiqa faoliyati turlarining o‘zaro munosabatlari tizimini ifodalaydi. XX asr musiqa madaniyati evolyutsiyasi globallashuv davrining texnik-urbanistik tendentsiyalari, musiqiy ma’lumotlarni saqlash va uzatishning yangi usullarining paydo bo‘lishi, kompozitorlik va ijrochilik ijodida musiqiy tafakkurning yangi turlari, shuningdek, musiqani idrok etish jarayonlaridagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq. Texnik-innovatsion izlanishlar kompozitorlik ijodida urbanistik va industrial tendentsiyalarning rivojlanishida namoyon bo‘ldi, bu esa musiqiy-tovush va akustik muhitning sezilarli darajada kengayishiga olib keldi. Ushbu jarayonlar natijasida asta-sekin musiqiy tafakkurning ratsional-pragmatik dominantasi shakllandi: yangi kompozitorlik texnikasini (seriyali texnika, dodekafoniya, aleatorika va boshqalar) ixtiro qilish asosida ijodning tahliliy jihati va konstruktiv boshlanishi kuchaydi, musiqa yaratish va yozish jarayonlarida elektronikaning (magnitofonlar, kompyuterlar, sintezatorlar va boshqalar) roli oshdi, intonatsion tafakkur va tovush palitrasi sezilarli darajada o‘zgardi. Birinchi va ikkinchi to‘lqin avangard kompozitorlari (L.Russolo, A.Mosolov, N.Roslavets, K.Shtokxauzen, Dj.Keyj, V.Lyutoslavskiy, K.Penderetskiy, Ya.Ksenakis, A.Shnitke va boshqalar) tomonidan texnik-innovatsion kashfiyotlar qilingan, shuningdek, I.Stravinskiy, A.Onegger, D.Miyo, S.Prokofev, S.Raxmaninov, D.Shostakovich ijodida urbanistik tendentsiyalar aniqlangan. Shuningdek, XX asr kompozitorlik va ijrochilik ijodiyotida texnik-innovatsion izlanishlar oqimida globallashuv davriga hamohang bo‘lgan badiiy obrazlar va ijod g‘oyalarining yangi tizimi asta-sekin shakllanayotgani, bu esa ekran madaniyati va kinoobrazlilik bilan o‘zaro ta’sir qilish asosida musiqiy tafakkurni vizuallashtirishda namoyon bo‘lishi ta’kidlangan. Shunga o‘xshash jarayonlar XX asr ijrochilik ijodiyotida ham sodir bo‘lib, texnikanizmning kuchayishi, tomoshabop effektlar, ijrochining ovoz yozish vositalariga qaramligi va mahsulotlarni ommaviy tirajlash sanoatining paydo bo‘lishida namoyon bo‘ladi.

XX asr kompozitorlarining havaskorlik muhitida ilgari yaratilgan musiqa qatlamlari va janrlariga (qo‘shiq, romans, shahar shansoni va boshqalar) murojaat qilishida namoyon bo‘lgan akademik musiqaga folklor va maishiy madaniyatning intonatsion materialining ta’siri tushunilgan. XX asrning mahalliy novator kompozitorlari (I.Stravinskiy, D.Shostakovich, S.Prokofev, A.Shnitke, S.Slonimskiy va boshqalar), G‘arbiy Evropaning birinchi va ikkinchi to‘lqin avangard kompozitorlari, shuningdek, akademik musiqa usullarini ommaviy madaniyat bilan birlashtirgan “uchinchi” yo‘nalishdagi rus kompozitorlari (V.Martinov, E.Artemev va boshqalar)ga “menestrel” madaniyatining (rok, djaz, pop-madaniyat) ta’siri ko‘rsatilgan. Integratsion tafakkurning neofolklorizm (I.Stravinskiy, B.Bartok, G.Sviridov, S.Slonimskiy va boshqalar) va “polistilistika” (uslubiy “aralashmalar” iqtiboslar, qadimiy musiqa va polifoniyalarga murojaat), shuningdek, akademik musiqaning Sharqning an’anaviy amaliyotlari, ekzotik evropacha bo‘lmagan madaniyatlar (O.Messian ijodida) bilan o‘zaro ta’sirida namoyon bo‘lishining xilma-xilligi ochib berilgan. XX asr musiqiy tafakkurining “polifonlashtirish” tendentsiyasi [A.Shnitke] anglab etilgan bo‘lib, u ko‘plab uslubiy qatlamlarning dialogi va polilogida hamda ularning madaniy sintezga tomon harakatida namoyon bo‘lgan. Shunga o‘xshash jarayonlar ommaviy madaniyatda ham sodir bo‘layotgani isbotlangan: bu akademik musiqa usullaridan foydalanuvchi rok-musiqachilarning novatorlik izlanishlari, akademik va ommaviy madaniyatlar “chorrahasida” tug‘ilgan yangi simbiotik

janrlarning (rok-opera va rok-simfoniya va boshqalar) paydo bo‘lishi, etnik musiqa elementlarining rok-kompozitsiyaga kirib kelishi, “fyujn” uslubining paydo bo‘lishi va boshqalar.

XX asrda o‘tgan davrlarga nisbatan og‘zaki va yozma (nota), shuningdek, audial (eshitish) va vizual madaniyatlar dixotomiyasi boshqacha nisbatda namoyon bo‘lmoqda. Evolyutsiya jarayonida vizual (nota, yozma) madaniyatdan audial madaniyatga va aksincha, audial madaniyatdan vizual madaniyatga (vizualizatsiya, bu holda, tomosha shakli sifatida tushuniladi) o‘tish sodir bo‘lishi aniqlandi. Bu murakkab jarayon kompozitorlarning yozma bo‘lmagan ijod shakllariga tayangan holda og‘zaki improvizatsiya amaliyotlariga murojaat qilishlari bilan bog‘liq bo‘lib, an’anaviy nota yozuvidan voz kechish va improvizatsiya, spontanlik va tasodifiylik (aleatorika) tamoyillariga asoslangan musiqiy matnni yozishning yangi shakllari paydo bo‘ldi. Asarning taxminiy sxemasini qayd etuvchi musiqani grafik yozishning yangi usullari shakllanmoqda. Teskari jarayon – eshitish madaniyatidan vizual madaniyatga o‘tish – madaniyatni vizuallashtirishning umumiy tendentsiyalari va musiqada tomoshaboplikni namoyon etishning turli shakllari (kino, televidenie, komp`yuterlashtirish, internet va boshqalar yordamida) bilan bog‘liq bo‘lib, ko‘proq ommaviy media va ekran texnologiyalariga asoslangan ommaviy musiqa madaniyatiga xosdir, garchi bu jarayonning ko‘rinishlari opera va boshqa klassik janrlarda ham sezilarli bo‘lsa da.

Bu jarayonning salbiy tomoni ham qayd etilgan bo‘lib, unda opus-musiqaga yo‘naltirilgan yozuv madaniyatining o‘ziga xos qadrsizlanishi va matnning nota yozuviga tayangan kompozitorlik ijodiyoti maqomining pasayishi kuzatilmoqda, bu esa bugungi kunda bir qator mualliflarga [V.Martinov, N.Lebrext] “muallifning o‘limi”ni bashorat qilish imkonini beradi [R.Bart] - kompozitor-ijodkor va umuman musiqaning ifoda va kechinma san’ati sifatida.

Mediamadaniyatning musiqiy faoliyat infratuzilmasi va professionalizm turlariga ta’siri asoslangan va isbotlangan. Globallashuv davrida kompozitorlik va ijrochilik, professionalizm va havaskorlikning “tutashgan” joyida musiqiy professionalizmning yangi «aralash» turlari paydo bo‘lib, ular texnik eksperimentga va musiqani yaratish, ijro etish va saqlash jarayonlarida media vositalaridan foydalanishga bo‘ysundirilganligi aniqlandi. Ovoz rejissyorligi kasbining yangilanishi, shuningdek, musiqiy art-menejment, musiqiy prodyuserlik, musiqiy aranjirovka (kompyuter texnologiyalari asosida) kabi yangi kasblarning roli ko‘rsatilgan bo‘lib, ular asta-sekin kompozitorlar va ijrochilarga xizmat qiladigan muhim faoliyat sohalariga aylanmoqda. Ishda ta’kidlanishicha, ko‘pincha kompozitorning o‘zi ham o‘z musiqasining ijrochisiga aylanadi, bu matnni o‘qishdagi qiyinchiliklar, maxsus komp`yuter dasturlari va yangi elektron musiqa asboblarini o‘zlashtirish zarurati tug‘ilganda, musiqa yozuvini tayyorlash jarayonida studiya ishining ahamiyatini kuchaytirish bilan bevosita bog‘liq.

XX-XXI asrlar chegarasidagi musiqa madaniyatida havaskorlikning o‘sishi ham qayd etilgan, bu texnik vositalar va komp`yuter dasturlarining mavjudligi bilan bog‘liq bo‘lib, ular musiqani ijro etish va yozib olishga imkon beradi (karaoke, turli xil fonogrammalar va hokazo).

Mediamadaniyatning musiqa va inson o‘rtasidagi muloqotning yangi usullarini shakllantirishga ta’siri, tinglash madaniyati sohasi sezilarli o‘zgarishlarga uchraganida isbotlangan. Tinglovchilarning idrok etish xususiyatlari ochib berilgan bo‘lib, bu jarayon media vositalarga (ovoz yozish qurilmalari, quloqchinlar, pleerlar, magnitofonlar, CD, DVD, video va hokazo) hamda ommaviy axborot vositalariga (radio, televidenie, internet) tobora bog‘liq bo‘lib bormoqda. Tomoshaviylik, pop-madaniyat va iste`molga yo‘naltirilgan tinglovchilik idrokining yangi turlari tahlil qilingan. Global mediamadaniyat sharoitida akademik musiqani o‘zaro boyitish va rivojlantirishga hissa qo‘shadigan G‘arb va mahalliy professional musiqiy ta’lim tizimining o‘zaro ta’siri va integratsiyasining o‘ziga xos xususiyatlari aniqlandi. “Musiqa madaniyati” tushunchasi “murakkab ierarxik munosabatlar tizimi” sifatida talqin etiladi. A.Soxor [7.94-95 b.] to‘g‘ri ta’kidlaganidek,

bu tizimga “belgilar, matnlar, muloqot shartlari, musiqaning qadrini belgilovchi falsafiy-estetik va axloqiy me`yorlar, musiqiy faoliyatning barcha turlari, uning sub`ektlari va ob’ektlari (tinglovchilar, ijrochilar, bastakorlar, asarlar), shuningdek, musiqa madaniyatining faoliyatini ta’minlaydigan va unga xizmat ko‘rsatadigan muassasalar hamda ijtimoiy institutlar” kiradi. Yangi Evropa madaniyatining o‘ziga xos xususiyatlarini tushunishda dissertant akademik B.Asafyevning [8.36 b.] “kompozitor-ijrochi-tinglovchi uchligi”ga asoslanadi, bu XX asrdan bugungi kungacha bo‘lgan musiqiy madaniyatning asosini tashkil etadi. “Mediamadaniyat” tushunchasi “insoniyat tomonidan madaniy-tarixiy taraqqiyot jarayonida yaratilgan, jamiyat ongini shakllantirishga va shaxsning ijtimoiylashuviga ko‘maklashadigan axborot-kommunikatsiya vositalari, moddiy va ma’naviy qadriyatlar yig‘indisi sifatida ishlab chiqildi”.[9. 112 b.]

“Musiqa madaniyati” tushunchasi keng qamrovli bo‘lib, har bir tarixiy davrda, shu jumladan, XX asrda musiqa madaniyati modernizatsiyalashgan qiyofa kasb etayotgan globallashuv davrida uning o‘ziga xosligi va o‘ziga xosligini belgilovchi ham mazmuniy, ham tarkibiy va funktsional parametrlarni o‘z ichiga oladi.[9.51 b.] XX asrning ikkinchi yarmidagi kompozitorlik musiqasida texnik-innovatsion izlanishlarning o‘ziga xos xususiyatlari G‘arbiy Evropa va mahalliy “ikkinchi to‘lqin” avangardi misolida tadqiq etiladi. Bu erda ilmiy-texnik taraqqiyot, global mediamadaniyat, ekran madaniyati va ovoz yozish texnologiyalarining urushdan keyingi avangard vakillari (K.Shtokxauzen, P.Bulez, Ya.Ksenakis, P.Sheffer, L.Nono, D.Ligeti, K.Penderetskiy, V.Lyutoslavskiy, Ch.Ayvz, J.Keyj, F.Glass) kompozitorlari musiqiy tilining shakllanishiga ta’siri tushuniladi. 1970 yillardan boshlab ijodiyotda “psixologizatsiya” jarayoni kuzatila boshlandi. XX-XXI asrlar chegarasiga kelib, ommaviy musiqa madaniyatining rivojlanishi global miqyosga ega bo‘lib, jiddiy musiqa va umuman musiqa san’atini madaniyatning chekkasiga surib chiqaradi (akademik musiqa asta-sekin elitar hodisaga aylanadi). XX asr ommaviy madaniyati mediamadaniyat, texnik-innovatsion jarayonlar hamda uning barcha sohalarining vizuallashuvi va tijoratlashtirish ta’sirida shakllanib bordi.

U o‘tmish davrlardagi shahar “maishiy” musiqa madaniyatidan janr va uslubiy ildiz olib, yangi mustaqil «uchinchi qatlam»ni vujudga keltirdi. [10. 69 b.]

Shunday qilib, XX asr musiqa madaniyatidagi texnik-innovatsion izlanishlar jarayonida musiqiy tafakkur turlari klassik-romantik shakldan ratsional-pragmatik shaklga o‘zgarmoqda. Bu o‘zgarish globallashuv davrida kompozitorlik ijodining butun tizimini modernizatsiya qilish va mediamadaniyatni rivojlantirish jarayonlariga jiddiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Mediamadaniyat asta-sekin turli noevropa an’anaviy musiqa madaniyatlarini ham o‘z ta’sir doirasiga tortmoqda. Bu notanish (“begona”) musiqani idrok etish jarayonida yuzaga keladigan til to‘siqlarini engib o‘tish zaruratini keltirib chiqaradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Вебер М. Работы М. Вебера по социологии, религии и культуре / ИНИОН, Всесоюзный межведомственный центр наук о человеке при президиуме АН СССР. – Вып. 2. – М.: ИНИОН, 1991.

2. Гадамер Г. Г. Актуальность прекрасного. – М.: Искусство, 1991.

3. Levi-Strauss Nature, culture et societe. Les Structures elementaires de la parente. Chapitres I et II. Presentation dossier par Alice Lamy. Editions Flammarion. – Paris, 2008.

4. Ясперс К. Смысл и назначение истории: Пер. с нем. – М.: Политиздат, 1991;

5. Тоффлер, Э. Третья волна = The Third Wave, 1980. – М.: АСТ, 2010.

6. Сохор А. Вопросы социологии и эстетики музыки. Т.1. – Л.: Советский композитор, 1980. – С. 61-62.

7. Асафьев Б. Музыкальная форма как процесс. Кн.1-2.– Л.: Музыка, 1971. – 376 с.

8. Кириллова Н. Медиакультура: от модерна к постмодерну. – М.: Академический Проект, 2005. – С. 42-43.

9. Культурология. XX век: Энциклопедия. Т.I. – СПб.: Университетская книга; Алетейя, 1998. – С. 251.
10. Конен В. Третий пласт: новые массовые жанры в музыке XX века. – М.: Музыка, 1994. – С. 66.

REZYUME. Ushbu maqola jahon tarixshunosligi doirasida Qoraqalpog‘iston musiqa madaniyatining o‘rganilishi va yoritilishiga bag‘ishlanadi. Unda xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar asarlarida qoraqalpoq xalq musiqasi, og‘zaki-an’anaviy ijod namunalari, baxshichilik, dostonchilik, xalq qo‘shiqlari hamda milliy cholg‘ularning ilmiy talqini tahlil qilinadi. Shuningdek, jahon etnomuzikologiyasi kontekstida Qoraqalpog‘iston musiqa madaniyatining o‘rni, uning mintaqaviy va umuminsoniy madaniy jarayonlar bilan aloqadorligi yoritiladi.

РЕЗЮМЕ. Данная статья посвящена изучению и освещению музыкальной культуры Каракалпакстана в рамках мировой историографии. В нем анализируется научная интерпретация каракалпакской народной музыки, образцов устного традиционного творчества, бахши, дастанов, народных песен и национальных инструментов в работах зарубежных и отечественных исследователей. Также освещается роль музыкальной культуры Каракалпакстана в контексте мировой этномузыкологии, ее связь с региональными и общечеловеческими культурными процессами.

SUMMARY. This article is devoted to the study and coverage of the musical culture of Karakalpakstan within the framework of world historiography. It analyzes the scientific interpretation of Karakalpak folk music, examples of oral and traditional creativity, bakhshi art, epic poetry, folk songs, and national instruments in the works of foreign and domestic researchers. It also highlights the role of Karakalpak musical culture in the context of world ethnomusicology, its connection with regional and universal cultural processes.

JAHON MUMTOZ ASARLARI MILLIY TEATR SAHNASIDA

(O‘zbekiston xalq artisti Turg‘un Azizov V.Shekspirning
“Gamlet” asari rejissyorlik talqinida)

Xushvaqtov Eldor Bekmuradovich – *dotsent v.v.b*
O‘zDSMI, “Musiqali teatr san’ati” kafedrasi

Tayanch so‘zlar: Shekspir, Gamlet, kompozitsiya, tomosha, mumtoz, sahna, maktab, aktyor, rejissyor, ssenariy, dramaturg, shart-sharoit, butafor, pedagog, rassom, teatr, libos, ijod, tovush, chiroq, dekoratsiya, san’at, professional, tasavvur, spektakl, timsol, musiqa, raqs, plastika, maska, delarte, garmonik.

Ключевые слова: Шекспир, Гамлет, композиция, спектакль, классик, сцена, школа, актёр, режиссёр, сценарист, драматург, состояние, реквизит, педагог, художник, театр, костюм, создание, звук, лампа, украшение, искусство, профессионал, воображение, перформанс, эмблема, музыка, танец, пластика, маска, деларте, гармоника.

Key words: Shakespeare, Hamlet, composition, spectacle, classic, stage, school, actor, director, screenwriter, playwright, condition, props, educator, artist, theater, costume, creation, sound, lamp, decoration, art, professional, imagination, performance, emblem, music, dance, plastic, mask, delarte, harmonic.

Zamonaviy izlanishlar sahnaviy yangi til (yondashuv) va unga mos ifodaviylik sistemasini tashkil etish bilan uzviy bog‘liq. Zamonaviy spektaklda eng asosiy omil uning syujeti va kompozitsiyasidir. Rejissyorlar uchta o‘lchov birligi (raqs-o‘yin, ashula, musiqa) mavjud bo‘lgan sahnaga matnni qanday yangi yo‘l bilan ko‘chirishga intilishadi.

Qadimgi sinkret ko‘rinishidagi tomosha san’atiga qarab yuzaga kelgan teatr janrlari tushunchasi va o‘zida: jest, pantomima,